

Türkiye'deki Yönetici Hemşirelerin Liderlik Tarzları: Literatür İnceleme

Nurse Managers' Leadership Styles in Turkey: Literature Review

Hülya Yılmaz, Filiz Kantek

Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı

ÖZET

AMAÇ: Hemşirelik hizmetlerinde karmaşık teknoloji ve yoğun insan ilişkilerinin yer alması yönetici hemşirelerin liderlik davranışlarını göstermesini zorunlu kılmaktadır. Çalışmanın amacı, Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarına yönelik yapılan çalışmaları inceleyerek mevcut durumu ortaya koymak ve liderlik tarzlarını inceleyecek çalışmalara bakış açısı sağlamaktır.

YÖNTEM: Çalışmada literatür tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmalara ulaşmak için Türk Tıp Dizini, Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi Arama Motoru, Google Akademik, YÖK Tez Tarama, Pubmed, Google Scholar, EBSCO Host, Web of Science veri tabanları taranmıştır. Tarama yapılırken "liderlik", "hemşire" ve "Türkiye" anahtar sözcükleri Türkçe ve İngilizce olarak kullanılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda 11 çalışmanın dahil edilme kriterlerine uygun olduğu belirlenmiştir.

BULGULAR: Türkiye'de yönetici hemşirelerin liderlik tarzını inceleyen çalışmaların çoğunlukla 2006 yılında, İstanbul ili örnekleminde ve tanımlayıcı araştırma olarak yapıldığı saptanmıştır. Ayrıca, çalışmalarda Türkiye'deki yönetici hemşirelerin daha çok iş odaklı liderlik tarzını benimsedikleri bulunmuştur.

SONUÇ: Çalışma, Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarına ilişkin yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğunu ve bu konuyla ilgili daha fazla çalışmanın yapılmasına gereksinim duyulduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlik tarzını geliştirici girişimlerin uygulanmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Liderlik, hemşire, yönetici hemşire, hemşirelikte liderlik

ABSTRACT

BACKGROUND: Nurse managers have to show leadership behaviours because of complex technology and intensive human relations taking place in nursing services.

AIM: The objective of the study is to reveal the current situation and identify the needs in this area by examining studies about nurse managers' leadership styles in Turkey.

METHOD: Literature scanning method was used in this study. In order to access into studies; Turkish Medical Index, Akdeniz University library database, Google Academic, YOK Thesis Scanning Centre, Pubmed, EBSCO Host and Web of Science database were screened. "Leadership", "Nurse" and "Turkey" keywords were used both in Turkish and English languages while the search was being carried out. It was found that eleven studies were fulfilling the inclusion criteria.

FINDINGS: It was determined that most of the studies about nurse managers' leadership style in Turkey were done as descriptive studies in Istanbul and in the year 2006. Nurse managers are determined to adopt more business-oriented leadership style.

CONCLUSION: It has been revealed that studies about nurse managers' leadership styles in Turkey are limited in number and more work on this issue are needed to be done. Furthermore, it is considered that nurse managers' transformational leadership style must be developed.

Key words: Leadership, nurse, nurse manager, Turkey

Geliş Tarihi / Arrival Date: 21.03.2016

Kabul tarihi / Date of Acceptance: 23.05.2016

İletişim / Corresponding author: Hülya Yılmaz, Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Hemşirelikte Yönetim Anabilim Dalı, 07058-Antalya

E-posta / E-mail: hulyayilmaz15@hotmail.com

Sayı / Number: 2 **Cilt / Volume:** 3 **Yıl / Year:** 2016

e-ISSN:2149-018X **doi:**10.5222/SHYD.2016.110

GİRİŞ

Liderlik, bir kişinin diğerlerini belli şartlar altında, belirli kişisel veya grup amaçlarını gerçekleştirmek üzere harekete geçirme ve yöneltme sürecidir (Eren, 2003; Koçel, 2003; Kılınc, 2009). Sosyal ve bilimsel gelişmeler, liderlik konusunda birçok teorinin ve uygulama biçiminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Liderlik konusunda yapılan çalışmalarda, liderlik farklı yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Bunlardan ilki liderin özellikleri yaklaşımıdır. Özellikler yaklaşımı, liderliği liderin kişisel özelliklerini temel alarak açıklamaktadır. Diğer yaklaşım liderin davranışları yaklaşımıdır. Davranışsal yaklaşımda lider davranışının iki önemli boyutu üzerinde durulmaktadır. Bu boyutlar görev odaklı ve ilişki odaklı liderlik davranışlarıdır. Liderlikle ilgili bir diğer yaklaşım durumsallık yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre, her durum ve koşula uygun her durum ve koşulda başarılı olabilecek evrensel bir liderlik modeli yoktur. Son yıllarda kabul gören yaklaşımlardan biri de çağdaş liderlik yaklaşımlarıdır. Çağdaş liderlik yaklaşımlarına ilişkin en önemli liderlik teorileri ise, dönüşümcü ve etkileşimli liderlik teorileridir. Liderlik ile ilgili farklı liderlik yaklaşım ve modellerinin ortaya çıkmasının nedeni, çalışmalarda liderliğin farklı özelliklerinin temel alınmasıdır (Göktepe, 2001; Çamlıbel, 2012).

Liderlik tarzı yöneticinin içinde bulunduğu koşullar altında gösterdiği liderlik davranışları olarak tanımlanabilmektedir. Liderlik tarzının ortaya çıkmasında liderin kişilik özellikleri, izleyicilerin nitelikleri, liderin sahip olduğu güç, liderin organizasyondaki pozisyonu ve gerçekleştirilen görevin güçlüğü gibi özellikler etkili olmaktadır (Eren, 2003).

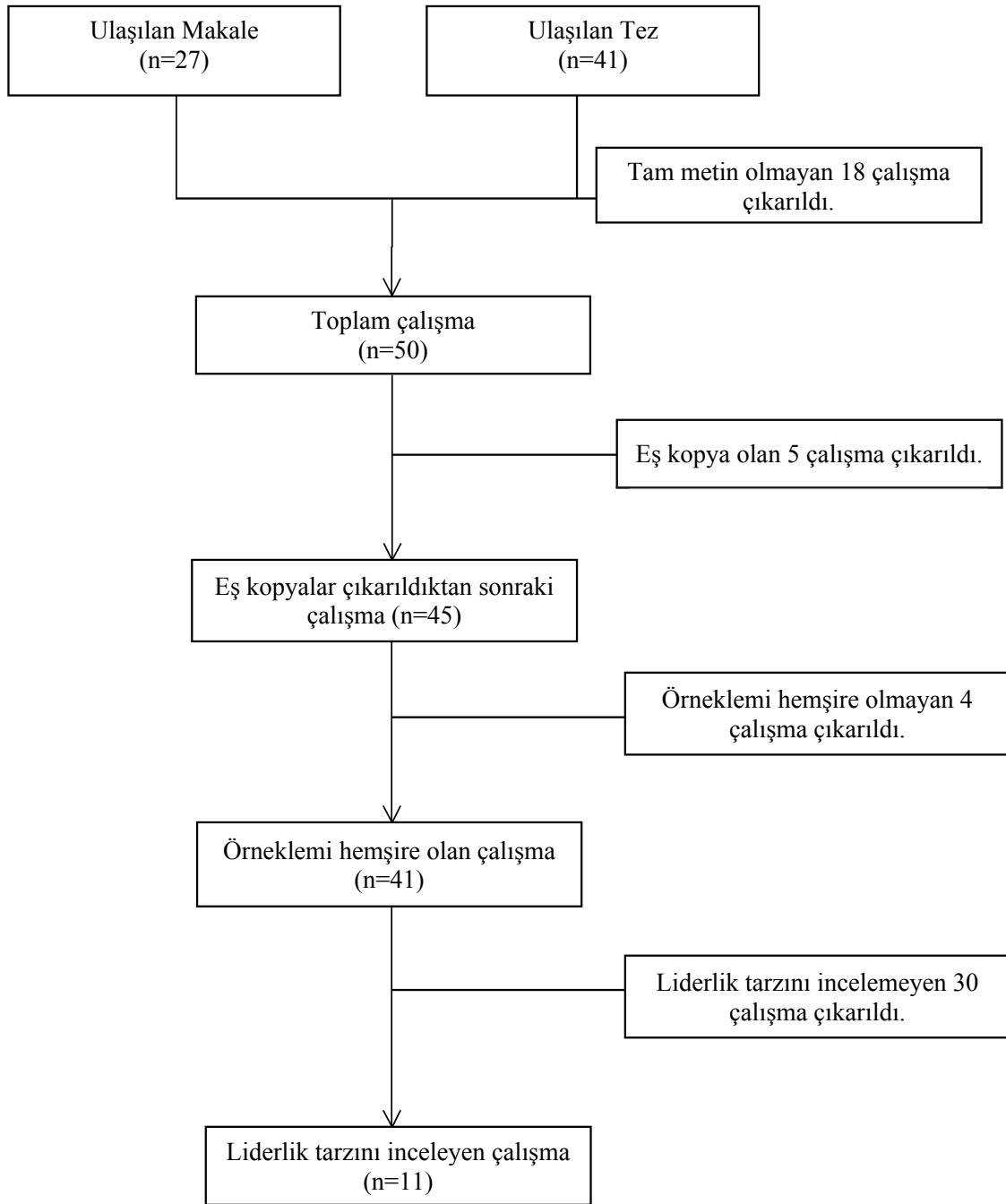
Liderlik, hemşirelik hizmetlerinin tüm kademelerinde özellikle yönetici hemşirelerde olması beklenen bir yeterlidir. Yönetici hemşireler bireysel ve kurumsal başarıda önemli bir yere sahiptirler (Duygulu ve Kubilay, 2008). Görev ve sorumlulukları gereği grupları doğru hedeflere etkili biçimde yönlendirmeleri liderlik davranışlarına bağlıdır. Yönetici hemşirelerin liderlik tarzı, hemşirelerin iş doyumunun ve motivasyonun sağlanmasında, kurumsal bağlılığın geliştirilmesinde ve çatışmaların etkin yönetiminin sağlanması gibi birçok konuda önemli rol oynamaktadır (Kurt, 2009; Bucak, 2010; Gülkaya, 2012).

Literatür incelendiğinde, ülkemizde hemşirelikte liderlik ile ilgili çalışmalara 1989 yılında başlandığı, yönetici hemşirelerin gösterdikleri liderlik tarzlarının incelendiği çalışmalara ise 2005 yılında başlandığı ve son çalışmanın 2012 yılında yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarına yönelik yapılan çalışmalar incelenerek mevcut durumun ortaya konulması ve bu konudaki gereksinimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarının Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarının daha fazla anlaşılması ve gelecek çalışmalar için araştırmacılara yeni bir bakış açısı sağlanması beklenmektedir.

YÖNTEM

Literatür tarama: Yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarını belirleyen çalışmaların sonuçlarını ortaya koymak amacıyla, Türkiye'de yönetici hemşirelerin liderlik tarzları ile ilgili yapılmış nicel çalışmalar araştırma kapsamında incelenmiştir. Taramada zaman sınırlaması getirilmeyerek, literatür taramasının yapıldığı Aralık 2015 tarihine kadar mevcut çalışmalara ulaşılmaması hedeflenmiştir. Liderlikle ilgili Türkçe çalışmalara ulaşabilmek için Türk Tıp Dizini, Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi Arama Motoru, Google Akademik, YÖK Tez Tarama veri tabanları taranmıştır. Türkiye'de yapılarak yurt dışında yayınlanan araştırmalara ulaşabilmek için Pubmed, Google Scholar, EBSCO Host, Web of Science veri tabanları taranmıştır. Tarama yapılırken "liderlik", "hemşire", "Türkiye" anahtar sözcükleri Türkçe ve İngilizce olarak kullanılmıştır.

Çalışmaların seçimi: Literatür taraması sonucu ulaşılan çalışmaların araştırmaya dahil edilmesinde, (a) çalışmanın Türkiye'de yapılmış olması, (b) örneklemini hemşirelerin oluşturması, (c) liderlik tarzlarının incelenmiş olması ve (d) tam metine sahip olması kriterleri dikkate alınmıştır.

Şekil 1: Çalışma Seçim Süreci Akış Diyagramı

Çalışmaların araştırmaya dahil edilme sürecini özetleyen akış diyagramı Şekil 1'de sunulmuştur.

Veri tabanlarından 27 makale ve 41 tez olmak üzere toplam 68 çalışmaya ulaşılmıştır. Bunlardan yedisi yurt dışında, 20'si Türkiye'de çeşitli dergilerde basılmış araştırmalardır. 68 çalışmanın 50'sinin tam metnine ulaşılmıştır. Çalışmalardan beş tanesinin eş kopyaya sahip olmasından dolayı dahil edilmemiştir. Kalan 45 çalışmadan da örneklemi yalnızca hemşire olan ve yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarını inceleyen 11 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmaların seçimi ve incelenmesi iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yürütülmüştür.

Verilerinin toplanması: Çalışma verilerini toplamak için Kantek ve Kartal'ın (2015) "Cinsiyetin Hemşirelerin İş Doyumları Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması" başlıklı çalışma için geliştirdikleri veri kodlama formu kullanılmıştır. Her çalışma için çalışmanın yazarı, yayın yılı, türü, örneklem büyüklüğü, yapıldığı yer ve kurum, yöntemi, kullanılan ölçüm aracı ve temel bulguları kodlanmıştır.

Çalışmanın etik yönü: Çalışmada literatür tarama modeli kullanıldığından doğrudan insan veya hayvanlar üzerinde bir etki içermemektedir. Bu nedenle etik kurul onay kararına gereksinim bulunmamaktadır.

Araştırmanın sınırlılıkları: Bu literatür incelemesi bazı sınırlılıklara sahiptir. Bunlardan birisi bu çalışmada yalnızca Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarının incelenmesidir. Bir başka sınırlılık literatür taramasının online veri tabanında yayınlanan çalışmaları kapsamasıdır.

BULGULAR

Çalışmaya dahil edilen araştırmaların özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Dahil Edilen Liderlik Çalışmalarının Özellikleri

Yazarlar	Çalışmanın türü	Çalışmanın yeri ve örneklem	Çalışmanın yapıldığı kurum	Yöntem ve ölçüm aracı	Temel bulgular
Serinkan ve İpekçi (2005)	Araştırma Makalesi	Denizli 30 Yönetici hemşire	Kamu hastanesi, üniversite hastanesi	Araştırmacılar tarafından geliştirilen Liderlik anket formu	Yönetici hemşirelerin en fazla demokratik liderlik stilini tercih ettikleri belirlenmiştir.
Baykal, Seren, Altuntaş (2006)	Araştırma Makalesi	İstanbul 733 yönetici hemşire	Kamu hastanesi, üniversite hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı ve metodolojik Göktepe tarafından geliştirilen Liderlik Tarzı anketi	Yönetici hemşirelerin işe ve çalışana yönelik liderlik tarzları puanlarının ortalama değerlere yakın olduğu belirlenmiştir.
Göktepe ve Baykal (2006)	Araştırma Makalesi	İstanbul 16 yönetici hemşire, 190 hemşire	Özel hastane	Tanımlayıcı Göktepe tarafından geliştirilen Liderlik Tarzı Anketi	Yönetici hemşirelerin işe yönelik liderlik tarzı sergiledikleri ve astlarının da algılamasının bu yönde olduğu saptanmıştır. Ayrıca çalışana yönelik ve genel liderlik özellikleri açısından yöneticilerin ve astların yanıtlarının istatistiksel olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir.
Erkan ve Abaan (2006)	Araştırma Makalesi	Ankara 156 yönetici hemşire	Kamu hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı Luthans'dan uyarlanan Liderlik Yönelim Anketi	Servis sorumlu hemşirelerinin işe yönelik liderlik yönelimleri yüksek bulunmuştur.
Yakarıılmaz (2006)	Yüksek Lisans Tezi	Ankara 39 yönetici hemşire ve 253 servis hemşiresi	Kamu hastanesi	Tanımlayıcı Podsakoff'un Dönüşümcü Liderlik Ölçeği	Yönetici hemşireler dönüşümcü liderlik davranışlarının kendilerinde yüksek düzeyde var olduğunu belirtmişlerdir. Servis hemşireleri yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlik özelliklerine sahip olduklarını belirtmişlerdir.
Özer (2007)	Yüksek Lisans Tezi	İstanbul 234 hemşire	Özel hastane	Tanımlayıcı Ekvall ve Arvenon tarafından geliştirilen Liderlik Davranışları Ölçeği	Hemşireler yöneticilerin daha çok görev odaklı liderlik davranışı sergilediklerini belirtmişlerdir.
Kelez (2008)	Yüksek Lisans Tezi	İstanbul 308 hemşire	Kamu hastanesi, üniversite hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı Ekvall ve Arvenon tarafından geliştirilen Liderlik Davranışları Ölçeği	Hemşirelerin, yöneticilerinde görev odaklı liderlik davranışını yüksek düzeyde algıladığı saptanmıştır.
Sayın (2008)	Yüksek Lisans Tezi	İstanbul 445 hemşire	Özel hastane	Tanımlayıcı Bass ve Avalio tarafından geliştirilen Çok Faktörlü Liderlik Anketi	Hemşirelerin yöneticilerinde dönüşümcü liderlik tarzını algıladıkları saptanmıştır.
Moğulkoç (2009)	Yüksek Lisans Tezi	İstanbul 106 Yönetici Hemşire	Kamu hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı Luthans'dan uyarlanan Liderlik Yönelim Anketi	Yönetici hemşirelerin göreve yönelik liderlik tarzı puanları daha yüksek bulunmuştur.
Arabacı (2012)	Yüksek Lisans Tezi	İstanbul 267 hemşire	Kamu hastanesi, üniversite hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı Ekvall ve Arvenon'un Liderlik Davranış Ölçeği	Hemşirelerin, yönetici hemşirelerin liderlik tarzını "görev odaklı" olarak algıladıkları saptanmıştır.
Öztürk, Bahçecik, Gürdoğan (2012)	Araştırma Makalesi	İstanbul 369 hemşire	Kamu hastanesi, üniversite hastanesi ve özel hastane	Tanımlayıcı Bass ve Avalio tarafından geliştirilen Çok Faktörlü Liderlik Anketi	Hemşirelere göre yönetici hemşireler transformatif liderlik yaklaşımı sergilemektedir.

Çalışmaların bir tanesi 2005, dört tanesi 2006, bir tanesi 2007, iki tanesi 2008, bir tanesi 2009 ve iki tanesi 2012 yılında yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların altısı yüksek lisans tezinden ve beşi araştırma makalesinden oluşmaktadır. Çalışmaların sekizi İstanbul'da, ikisi Ankara'da, biri Denizli'de olmak üzere çalışmaların tamamı hastanelerde gerçekleştirilmiştir. Örneklemi üniversite, kamu ve özel hastanede çalışan hemşirelerin (5 çalışma) ve yönetici hemşirelerin (4 çalışma) oluşturduğu belirlenmiştir.

Çalışmaların biri hariç tümünde tanımlayıcı araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilen çalışmalarda Ekvall ve Arvenon tarafından geliştirilen Liderlik Davranışları Ölçeği (3 çalışma), Bass ve Avolio tarafından geliştirilen Çok Faktörlü Liderlik Anketi (2 çalışma), Göktepe tarafından geliştirilen Liderlik Tarzı Anketi (2 çalışma), Luthans'dan uyarlanan Liderlik Yönelim Anketi (2 çalışma), araştırmacılar tarafından geliştirilen Liderlik Anket Formu (1 çalışma) ve Podsakoff'un Dönüşümcü Liderlik Ölçeği (1 çalışma) kullanıldığı saptanmıştır.

Yönetici hemşirelerin, liderlik tarzlarını hemşirelerin algılamalarına yönelik ele alan çalışmalar incelendiğinde, dördünde iş odaklı liderlik tarzını algıladıkları (Göktepe ve Baykal, 2006; Özer, 2007; Kelez, 2008; Arabacı, 2012), üçünde ise dönüşümcü liderlik tarzını algıladıkları (Yakaryılmaz, 2006; Sayın, 2008; Öztürk ve ark., 2012) sonucuna ulaşılmıştır.

Yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarını kendilerinin değerlendirmesine yönelik yapılan çalışmaların ikisinde yönetici hemşirelerin iş odaklı liderlik puanlarının yüksek olduğu, birinde yönetici hemşirelerin ne işe ne de çalışana yönelik liderlik tarzına sahip olduğu, bir diğerinde ise yönetici hemşirelerin en fazla demokratik liderlik tarzını tercih ettikleri belirlenmiştir (Serinkan ve İpekçi, 2005; Baykal, Seren ve Altuntaş, 2006; Erkan ve Abaan, 2006; Moğulkoç, 2009).

TARTIŞMA

Liderlik, tüm hemşirelerin sahip olması gereken yeterliklerden biridir (Yiğit, 2000; Yakaryılmaz, 2006; Arabacı, 2012). Hemşirelerin değişimlere öncülük edebilmesi, yeniliklere ayak uydurabilmesi, bireylere daha kaliteli sağlık bakımı sunabilmesi için etkin birer lider olmaları gerekmektedir (Bayındır, 2004; Göktepe ve Baykal, 2006; Öztürk ve ark., 2012). Bu çalışmada Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarına ilişkin mevcut durumu ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma bulgularına dayanarak liderlik tarzlarını inceleyen çalışmaların sayıca yetersiz olduğu ve çalışmaların Türkiye genelindeki yönetici hemşirelerin liderlik davranışlarının nasıl olduğunu yeterince temsil etmediği söylenebilir. Ayrıca çalışmalarda farklı ölçüm araçlarının kullanılması mevcut çalışmalara dayanarak yönetici hemşirelerin liderlik tarzları hakkında bir genelleme yapmaya engel olmaktadır. Birçok çalışma ve hemşire akademisyen Türkiye'deki hemşirelikle ilgili sorunların kökeninde hemşire lider eksikliğinin olduğunu göstermektedir (Herdman, 2012). Bununla birlikte, bu konuda yetersiz çalışmanın olması bu konuya yeterince önem verilmediğini ve gösterilen çabaların da yetersiz olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma bulguları Türkiye'deki yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarının, iş odaklı liderlik ve dönüşümcü liderlik tarzı olduğunu ortaya koymaktadır. İş odaklı liderlik tarzında, liderin ya da yöneticinin dikkati daha çok, izleyenlerin ya da astların yaptığı işe, işin başarılmasına yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle, iş odaklı lider davranışı, yakın denetim, iş performansının değerlendirilmesi, makam ve ceza gücünün göstergesi olan eylemleri göstermektedir (Şimşek ve Fidan, 2005). Dönüşümcü liderlik anlayışına göre, lider izleyicilerinin gereksinimlerini, inançlarını, değer yargılarını değiştiren kişidir. Bu tarz liderlerin organizasyonları, değişim ve yenilenmeyi gerçekleştirerek üstün performansla ulaştırabilmesi, vizyon sahibi olmaları ve vizyonu izleyicilerine kabul ettirmeleriyle olası olacağı belirtilmektedir. Bir başka deyişle, vizyon örgütsel yaşamı "anlamli" hale getirmekte, çalışanların kendilerine güven duymalarını sağlamaktadır. Kendisi izleyicileri için bir rol model olurken, izleyicilerin "kendilerini adama" düzeylerini yükseltmektedir (Koçel, 2003). Ülkemizde yönetici hemşirelerin iş odaklı ve dönüşümcü liderlik tarzlarını sergilemelerinde kurumların yönetim tarzları, hemşirelik hizmetleri vizyonu, yönetici hemşire seçim politikaları, performans değerlendirme kriterleri ve çalışma ortamı özelliklerinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarıyla ilgili yapılmış uluslararası araştırmalar yönetici hemşirelerin çeşitli liderlik tarzlarına sahip olduklarını göstermekte birlikte, yönetici hemşirelerin bu liderlik tarzları içerisinde dönüşümcü liderlik tarzını daha fazla sergilediklerini ortaya koymaktadır (Casida ve Parker, 2011; Andrews ve ark., 2012; Abualrub ve Alghamdi, 2012; Broome, 2013; Abdelhafız ve ark., 2015). Yönetici hemşirelerin günümüz çalışma koşullarında değişimlere ayak uydurabilmesi ve kendilerini geliştirebilmeleri için dönüşümcü liderlik anlayışına sahip olmaları gerektiği ifade edilmektedir (Serinkan ve İpekçi, 2005). Ayrıca dönüşümcü liderlik tarzının benimsenmesi iş tatmini ve işte kalma niyetini artırdığı bilinmektedir (Abualrub ve Alghamdi, 2012). Bu nedenle Türkiye'deki yönetici hemşirelerin dönüşümcü liderlik tarzını geliştirici girişimlerin uygulanması yararlı olacaktır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Mevcut çalışma bulguları yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarını anlamaya yönelik daha fazla çalışmaya gereksinim duyulduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca Türkiye'deki yönetici hemşirelerin daha çok iş odaklı liderlik tarzını benimsedikleri belirlenmiştir. Gelecek çalışmalarda, yönetici hemşirelerin liderlik tarzlarının ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

Abdelhafız, I.M., Alloubani, A.M., Almatari, M. (2015). Impact of leadership styles adopted by head nurses on job satisfaction: A comparative study between governmental and private hospitals in Jordan. *Journal of Nursing Management*, 1-9.

Abualrub, R.F., Alghamdi, M.G. (2012). The impact of leadership styles on nurses satisfaction and intention to stay among Saudi nurses. *Journal of Nursing Management*, 20, 668-678.
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2834.2011.01320.x>

Andrews, D.R., Richard, D.C.S., Robinson, P., Celano, P., Hallaron, J. (2012). The influence of staff nurse perception of leadership style on satisfaction with leadership: A cross-sectional survey of pediatric nurses. *International Journal of Nursing Studies*, 49:9, 1103-1111.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2012.03.007>

Arabacı, S. (2012). Yoğun Bakımlarda Görevli Hemşire Yöneticilerin Liderlik Davranışlarının Hemşirelerin Motivasyonu Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Bayındır, A. (2004). Yöneticide Algılanan Liderlik Davranışının Yoğun Bakım Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerin İş Doyumu Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Baykal, Ü., Seren, Ş., Altuntaş, S. (2006). Yönetici hemşirelerin liderlik tarzı ile denetim odağının belirlenmesi ve bunları etkileyen faktörler. *İstanbul Üniversitesi F.N.H.Y.O. Dergisi*, 14:56, 98-113.

Broome, M.E. (2013). Self-reported leadership styles of deans of baccalaureate and higher degree nursing programs in the United States. *Journal of Professional Nursing*, 29:6, 323-329.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.profnurs.2013.09.001>

Bucak, B. (2010). Ankara'da İki Farklı Hastanede Görev Yapan Yönetici Hemşirelerin Liderlik Yaklaşımlarının ve Çatışma Yönetimi Stratejilerinin Astları Tarafından Algılanma Durumları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Casida, J., Parker, J. (2011). Staff nurse perceptions of nurse manager leadership styles and outcomes. *Journal of Nursing Management*, 19, 478-486.
<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2834.2011.01252.x>

Çamlıbel, N. (2012). Çalışan Hemşireler Tarafından Yönetici Hemşirelerden Beklenen ve Algılanan Liderlik Davranışlarının Karşılaştırılması: İzmir Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Duygulu, S., Kubilay, G. (2008). Yönetici hemşirelerin ve birlikte çalıştıkları hemşirelerin liderliğe ilişkin değerlendirmeleri ve yönetici hemşirelerin sahip oldukları liderlik özellikleri. *Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 18:5, 1-15.

Eren, E. (2003). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. Dokuzuncu Baskı. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Erkan, E., Abaan, S. (2006). Devlete ve özel sektöre bağlı hastanelerde çalışan servis sorumlu hemşirelerinin işe ve insana yönelik liderlik yönelimlerinin incelenmesi. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 13:1, 1-13.

Göktepe, N. (2001). Yönetici Hemşirelerin Liderlik Tarzları ile Astların Yönetici Hemşirelerinin Liderlik Tarzlarını Algılamalarının Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Göktepe, N., Baykal, Ü. (2006). Yönetici hemşirelerin liderlik tarzları ile astların yönetici hemşirelerinin liderlik tarzlarını algılamalarının araştırılması. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 3:1, 37-41.

Gülkaya, G. (2012). Servis Sorumlu Hemşirelerinin Transformasyonel Liderlik Davranışları ve Birlikte Çalıştıkları Hemşirelerin Motivasyon Durumları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

- Herdman, A.E. (2012).** Liderlik ve yönetim: Teori var pratik yok. Çeviri: Ö.Y.Korkmaz. Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 9:1, 3-9.
- Kantek, F., Kartal, H. (2015).** Cinsiyetin Hemşirelerin İş Doyumları Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması. Uluslararası Bilim ve Teknoloji Konferansı Bildiri Kitabı, Rusya, 708-712.
- Kelez, A. (2008).** Hemşirelerin Örgüt Kültürünü ve Yöneticilerin Liderlik Davranışını Algılamaları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Kılınc, K. (2009).** Dershane Ve İlköğretim Öğretmenlerinin Algılarına Göre Yöneticilerinin Liderlik Stilleri: İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koçel, T. (2003).** İşletme Yöneticiliği. Dokuzuncu Basım. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 583-605.
- Kurt, S.D. (2009).** Klinik Sorumlu Hemşirelerinin Liderlik Davranışlarının Hemşirelerin İş Doyumu Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Moğulkoç, K.G. (2009).** Yönetici Hemşirelerin Yaratıcılık Düzeyleri ve Liderlik Tarzlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Özer, E. (2007).** Akreditasyon Belgesine Sahip Özel Hastanelerdeki Yönetici Hemşirelerin Liderlik Tarzlarının, Hemşirelerin İşten Ayrılma Nedenleri Üzerine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Öztürk, H., Bahçecik, N., Gürdoğan, E.P. (2012).** Hastanelere göre yönetici hemşirelerin liderlik yaklaşımlarının değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 20:1, 7-25.
- Sayın, Ç. (2008).** Yönetici Hemşirelerde Algılanan Liderlik Tarzlarının Hemşirelerin Örgütsel Bağlılıkları Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Serinkan, C., İpekçi, İ. (2005).** Yönetici hemşirelerde liderlik ve liderlik özelliklerine ilişkin araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 10:1, 281-294.
- Şimşek, N., Fidan, M. (2005).** Kurum Kültürü ve Liderlik. Birinci Basım. Tablet Kitabevi Yayınları, Konya, 74.
- Yakaryılmaz, H. (2006).** Yönetici Hemşirelerin Dönüşümcü Liderlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Yiğit, R. (2000).** Klinik sorumlu hemşirelerinin liderlik davranışları. C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 4:1, 21-32.